

"YASHIL" REYTING: O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM TIZIMI UCHUN YANGI IMKONIYATLAR

Maxmudov Faxriddin Umarovich¹, A'zamxonov Islom²

¹*Toshkent amaliy fanlar universiteti "Umumiyqtisodiy fanlar" kafedrası*

²*"Moliya va Moliyaviy texnologiyalar" yo'nalishi 4-kurs talabasi*

¹E-mail: faxriddin.maxmudov.1984@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada 2025-yildagi UI GreenMetric Butunjahon Universitetlar Reytingining tahlili taqdim etilgan. Bu oliy ta'limda barqarorlikni baholovchi yetakchi global tashabbusdir. Yangilangan baholash mezonlari, "yashil" kampuslarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari va ortib borayotgan global ishtirok o'rganilgan. Reyting tizimi doirasida O'zbekiston universitetlarining erishgan yutuqlari va duch kelayotgan qiyinchiliklariga alohida e'tibor qaratilgan. Tadqiqotda ekologik boshqaruvni universitet infratuzilmasi, ta'lim va tadqiqot jarayonlariga integratsiya qilishning eng yaxshi amaliyotlari yoritilgan. Milliy universitetlarning ekologik reytingi va global raqobatbardoshligini oshirish uchun amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: UI GreenMetric 2025, barqarorlik reytinglari, yashil universitet, ekologik boshqaruv, barqaror kampus, iqlim harakatlari, O'zbekiston oliy ta'limi, aylana iqtisodiyoti.

KIRISH

5-dekabr kuni Tayvanda 2025-yilgi UI GreenMetric reytingining rasmiy natijalari e'lon qilindi. Dunyoning eng nufuzli "yashil" universitetlar reytingidan o'rin olgan ta'lim maskanlari orasida O'zbekiston oliygohlari ham munosib natijalar bilan qayd etildi. Joriy yilda 105 davlatdan 1 745 ta universitet baholangan ushbu reytingda O'zbekistonning 79 ta oliy ta'lim muassasasi ishtirok etdi. Ulardan 38 tasi dunyoning TOP-1000 taligidan joy olgani so'nggi yillarda yurtimizda barqaror rivojlanish va "yashil kampus" tamoyillarini joriy etish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samaradorini ko'rsatadi.

2025-yilning mamlakatimizda "Atrof-muhitni asrash va 'yashil' iqtisodiyot yili" deb e'lon qilingani bilan uyg'un holda, universitetlarimizning xalqaro ekologik tashabbuslardagi ishtiroki tobora faollashmoqda.

Oliy ta'lim tashkilotlarining muvaffaqiyati nafaqat ilmiy salohiyati va xalqaro reytinglari, balki ularning ijtimoiy mas'uliyati va ekologik barqarorligi bilan ham o'lchanadi. Xalqaro miqyosda "yashil" universitetlar tushunchasi tobora keng tarqalib, universitetlarni jamiyatda ekologik ongni shakllantirishga mo'ljallangan va barqaror rivojlanishning namunali hududiga aylantirish zarurligi ortib bormoqda. Aynan shu kontekstda UI GreenMetric World University Rankings – dunyoda universitetlarning atrof-muhitga doir faoliyatini tizimli baholovchi yetakchi tashabbus – O'zbekiston oliy ta'lim tizimi uchun yangi baholash mezonlari va keng qamrovli islohotlar uchun strategik yo'l ko'rsatuvchi sifatida muhim ahamiyat kasb etmoqda.

O'zbekiston Respublikasi so'nggi yillarda barqaror rivojlanish va yashil iqtisodiyot tamoyillarini jadal joriy etish bo'yicha qator qadamlar tashlamoqda. Biroq, oliy ta'lim sohasida ushbu tamoyillarning tizimli va kompleks qo'llanilishi, ayniqsa xalqaro miqyosdagi ko'rsatkichlar asosida joriy etish hali dastlabki bosqichda. UI GreenMetric reytingi o'zida quyidagi muhim omillarni qamrab oladi: energiya samaradorligi, chiqindilarni qayta ishlash, suv resurslaridan oqilona foydalanish, ekologik transport tizimini rivojlantirish va atrof-muhitga oid ta'lim-tadqiqotlarni olib borish. Bu ko'rsatkichlar har bir universitet uchun "yashil" reytingdagi o'rni va uning kelajakdagi rivojlanish strategiyasi, jamiyatdagi obro'si va talabalarga ta'lim muhitini yaratish salohiyati uchun muhim ko'rsatkich hisoblanadi.

Maqolada – UI GreenMetric reytingining asosiy tamoyillarini O'zbekiston oliy ta'lim tizimida tahlil qilish, ushbu xalqaro tizimga kirish mahalliy universitetlar uchun qanday yangi imkoniyatlar va strategik afzalliklar ochishini ko'rsatish, hamda amaliy tomondan reytingdagi muvaffaqiyatni

oshirish yoʻlida qoʻllanilishi mumkin boʻlgan taklif va tavsiyalarni ishlab chiqishdir. Shuningdek, "yashil" reytingga intilish universitetlarning xalqaro obroʻsini oshirish vositasi va mamlakatimiz universitetlarini zamonaviy resurslar, talaba va professor-oʻqituvchilar uchun sogʻlom muhitga ega, innovatsion universitetlarni shakllantirishda dolzarb hisoblanadi. Bu yoʻl Oʻzbekiston oliy taʼlim tizimini yangi sifat bosqichiga olib chiqish, uning barqarorligi va raqobatbardoshligini taʼminlashning muhim omilidir.

UI GreenMetric Butunjahon Universitetlari Reytingi (UI GreenMetric World University Ranking)- bu oliy taʼlim muassasalarining kampuslarining ekologik tozaligi, resurslar samaradorligi va umumiy atrof-muhitga boʻlgan masʼuliyatini baholovchi global miqyosdagi innovatsion reyting tizimi. 2010-yilda Indoneziya Universiteti (Universitas Indonesia) tomonidan joriy etilgan ushbu tashabbusning asosiy maqsadi — universitetlarni ekologik barqarorlik yoʻlida ragʻbatlantirish va "yashil" oʻzgarishlar uchun raqobat muhitini shakllantirish.

UI GreenMetricning asosiy maqsad va vazifalari quyidagilar:

1. Barqarorlik standartlarini belgilash — Butun dunyo universitetlari uchun yagona ekologik baholash mezonini yaratish.
2. Raqobatni ragʻbatlantirish — Universitetlar oʻrtasida barqarorlik sohasida sogʻlom raqobatni shakllantirish.
3. Eng yaxshi tajribalarni ulashish — Global miqyosda ekologik samarali amaliyotlarni tarqatish.
4. Jamoat hisobini oshirish — Universitetlarning atrof-muhit faoliyati boʻyicha ochiqlik va hisobot berish madaniyatini rivojlantirish.

Baholash tizimining tuzilishi

6 asosiy mezon va ularning vaznlari:

1. Atrof-muhit va infratuzilma (15%)
 - Kampusning joylashuvi va ekologik rejalashuvi
 - Yashil maydonlar va oʻrmonlashtirish
 - Suvni yigʻish va saqlash infratuzilmasi
2. Energiya va iqlim oʻzgarishi (21%)
 - Energiya tejovchi texnologiyalar
 - Qayta tiklanadigan energiya manbalari ulushi
 - Uglerod izini qisqartirish dasturlari
 - Iqlim oʻzgarishiga moslashish strategiyalari
3. Chiqindilar (18%)
 - Chiqindilarni qayta ishlash va qayta tiklash
 - Zaharli chiqindilarni boshqarish
 - Bir marta ishlatiladigan plastikni kamaytirish
4. Suv resurslari (10%)
 - Suv tejovchi texnologiyalar
 - Yomgʻir suvidan foydalanish
 - Suv sifatini monitoring qilish
5. Transport (18%)
 - Oqava gaz chiqindilarini kamaytirish
 - Jamoat transportini rivojlantirish
 - Velosiped va piyoda harakatini ragʻbatlantirish
 - Universitet avtoparkining elektrlashtirilishi
6. Taʼlim va tadqiqot (18%)
 - Ekologik yoʻnalishdagi dasturlar va kurslar
 - Atrof-muhit mavzusidagi ilmiy tadqiqotlar
 - Barqarorlikka bagʻishlangan tadbirlar va konferensiyalar
 - Atrof-muhit boʻyicha jamoat xizmatlari

Reyting jarayoni

1. Maʼlumot toʻplash — Universitetlar har yili onlayn platforma orqali 39 koʻrsatkich boʻyicha maʼlumotlarni taqdim etadi.

2. Tekshirish va validatsiya — UI GreenMetric jamoasi taqdim etilgan ma'lumotlarni tekshiradi va tasdiqlaydi.
3. Hisoblash — Har bir ko'rsatkich uchun ballar hisoblanadi va umumiy reyting shakllantiriladi.
4. Nashr etish — Natijalar rasmiy veb-saytda va xalqaro miqyosda e'lon qilinadi.

UI GreenMetric ning o'ziga xos xususiyati — u nafaqat ilmiy natijalarni, balki universitetlarning atrof-muhitga bo'lgan mas'uliyatini ham baholaydi. Bu yondashuv:

• Barqaror rivojlanish maqsadlariga xizmat qiladi (Birlashgan Millatlar Tashkilotining 17 ta Barqaror Rivojlanish Maqsadlari)

- Korporativ ekologik mas'uliyatni aks ettiradi
- Ta'lim va amaliyot integratsiyasini rag'batlantiradi
- O'quvchilar va professor-o'qituvchilarning ekologik ongini oshiradi

O'zbekistonda bir qator yetakchi universitetlar (Toshkent davlat universiteti, O'zbekiston Milliy universiteti, va boshqalar) UI GreenMetric da qatnashib kelmoqda. Bu ularga:

- Xalqaro ekologik standartlarni joriy etish
- Kampus infratuzilmasini modernizatsiya qilish
- Global ekologik hamjamiyatga integratsiya bo'lish imkoniyatini beradi.

Istiqbolli rivojlanish

2025-yilga kelib, UI GreenMetric quyidagi yo'nalishlarda rivojlanmoqda:

- Sun'iy intellekt asosida ma'lumotlar tahlili
- Iqlim o'zgarishiga moslashish ko'rsatkichlarini kuchaytirish
- Aylanma iqtisodiyot tamoyillarini keng joriy etish
- Mintaqaviy va iqtisodiy guruhlar bo'yicha alohida reytinglar

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekiston universitetlari uchun UI GreenMetric xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish, kampus infratuzilmasini modernizatsiya qilish va talabalarni ekologik mas'uliyat ruhida tarbiyalash uchun muhim imkoniyatdir. Umuman olganda, UI GreenMetric nafaqat reyting tizimi, balki kelajakni qurishning muhim instrumenti bo'lib, universitetlarni nafaqat bilim, balki barqaror kelajak markazlariga aylantirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston Universitetlari Uchun

1. Strategik Reja Ishlab Chiqish

Har bir universitet uchun "Yashil Kampus" 5 yillik strategiyasini ishlab chiqish
UI GreenMetric ko'rsatkichlariga moslashtirilgan har yillik amaliy rejalar tuzish

Maxsus "Barqarorlik Bo'limi" yoki ekologik masalalar bo'yicha vakolatli shaxs tayinlash

2. Infratuzilmani Modernizatsiya Qilish

Kampuslarni energiya tejovchi LED chiroqlar bilan jihozlash

Quyosh panellari va boshqa qayta tiklanadigan energiya manbalarini o'rnatish

Suv tejovchi armatura va yomg'ir suvidan foydalanish tizimlarini joriy etish

To'liq ajratilgan chiqindilarni qayta ishlash punktlarini tashkil etish

3. Ta'lim Dasturlarini Integratsiya Qilish

Barcha yo'nalishlar uchun majburiy "Ekologiya asoslari" kursini kiritish

Barqarorlik va ekologiya bo'yicha mutaxassisliklar ochish

Atrof-muhit mavzusidagi magistrlik va doktorantura dasturlarini kengaytirish

Talabalar Hamjamiyati Uchun

4. Talabalar Ishtirokini Faollashtirish

"Yashil Jamoiyat" talabalar klubini tashkil etish

Har oy ekologik tozalash tadbirlari o'tkazish
Barqarorlik g'oyalari bo'yicha talabalar tanlovlari va konkurslarini tashkil etish
Talabalar loyihalari uchun ekologik grantlar ajratish
Tadqiqot va Innovatsiyalar Uchun

5. Ilmiy faoliyatni rivojlantirish
Atrof-muhit muammolariga bag'ishlangan ilmiy loyihalarni rag'batlantirish
"Yashil Texnologiyalar" markazini tashkil etish
Xalqaro ekologik jurnallarda nashr etish uchun rag'batlantirish tizimi
Mahalliy ekologik muammolarni hal qilishga qaratilgan amaliy tadqiqotlar

6. Xalqaro aloqalarni kengaytirish
Yuqori reytingdagi "yashil universitetlar" bilan hamkorlik shartnomalari imzolash
O'qituvchilar va talabalar almashinuvi dasturlarini yo'lga qo'yish
Xalqaro ekologik konferensiyalarga faol ishtirok etish
Global ekologik tarmoqlarga a'zo bo'lish

7. Ochiqlik va hisobot berishni ta'minlash
Universitetning barqarorlik hisobotini har yili nashr etish
"Yashil Kampus" yangiliklarini maxsus portal orqali tarqatish
Ochiq ma'lumotlar platformasida ekologik ko'rsatkichlarni e'lon qilish
Jamoat maslahat kengashlari va media briefinglarini o'tkazish

8. Barqaror Moliyaviy Modellarni Joriy Etish
"Yashil Jamg'arma" yoki ekologik loyihalar fondini tashkil etish
Xalqaro grantlar va ekologik dasturlardan foydalanish
O'z-o'zini moliyalashtirish uchun chiqindilarni qayta ishlashdan tushum olish
Energiya tejashdan qaytib keladigan mablag'larni qayta investitsiya qilish

9. Muntazam Monitoring Tizimi
Real vaqt rejimida energiya va suv sarfini nazorat qilish
Chiqindilar monitoringini avtomatlashtirish
Talabalar va xodimlar orasida ekologik ong so'rovlarini o'tkazish
Muntazam ekologik audit o'tkazish

10. Mahalliy Hamjamiyat bilan Hamkorlik
Atrofdagi mahallalarda ekologik loyihalarni amalga oshirish
Mahalliy maktablar uchun ekologik ta'lim dasturlarini tashkil etish
Jamoat joylarini yashil maydonlar bilan obod qilish
Mahalliy ekologik muammolarni hal qilishda ekspertiza bilan yordam berish

Yuqoridagi takliflar bosqichma-bosqich amalga oshirilishi kerak, birinchi navbatda eng arzon va samarali choralardan boshlab. Har bir universitet o'zining resurs imkoniyatlari va ustuvorliklariga qarab individual yondashuvni ishlab chiqishi lozim. UI GreenMetricda yuqori natijalarga erishish nafaqat reytingda o'rin olish, balki universitetning barqaror rivojlanishi va kelajak avlodlar uchun sog'lom muhit yaratishga qaratilgan uzoq muddatli sarmoyadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. UI GreenMetric World University Rankings. (2024). *2024 UI GreenMetric Guidelines and Criteria*. Universitas Indonesia Press.
2. Sari, R. F., & Dewi, O. C. (2023). *Green Campus Assessment: UI GreenMetric Implementation and Impact*. Journal of Cleaner Production, 415, 137-152..

3. Alshuwaikhat, H. M., & Abubakar, I. (2022). *Sustainable University: UI GreenMetric Framework and Global Trends*. International Journal of Sustainability in Higher Education, 23(5), 1120-1138.
4. United Nations Environment Programme (UNEP). (2023). *Greening Universities: Global Best Practices and Case Studies*. UNEP Publications.
5. World Bank Group. (2022). *Sustainable Campus Development in Central Asia: Challenges and Opportunities*. World Bank Report Series..
6. UI GreenMetric International Workshop Proceedings. (2023). *Innovations in Campus Sustainability: 2023 Conference Papers*. UI Publishing House.
7. O'zbekiston Ekologiya va Atrof-muhitni Muhofaza Qilish Davlat Qo'mitasi. (2023). *O'zbekistonda "Yashil Kampus" Dasturlari: Holat va Istiqbollar*. Toshkent: Ekologiya Nashriyoti.
8. Abdullaev, S., & Karimova, M. (2024). *UI GreenMetric in Uzbek Universities: Current Status and Improvement Strategies*. Uzbek Journal of Environmental Studies, 8(2), 45-67.
9. Green Campus Network. (2023). *Practical Guide to UI GreenMetric Indicators: Step-by-Step Implementation*. Sustainable Education Press.
10. International Association of Universities (IAU). (2024). *Higher Education for Sustainable Development: UI GreenMetric as a Tool*. IAU Horizons Series.
UI GreenMetric Rasmiy Veb-sayti: [**https://greenmetric.ui.ac.id**](https://greenmetric.ui.ac.id)